

TEZKİRELERDE ŞİİRİN ÂHENGİNİ BELİRTEN KELİMELER ÜZERİNE

On the Harmony Creating Poetic Words in Tezkires

A propos des mots qui définissent la musicalité de la poésie dans les
biographies traditionnelles

Doç. Dr. Filiz KILIÇ*

ÖZET

Tezkire yazarları şiiirleri ve şairleri bir takım kelimelerle değerlendirirler. Bunların arasında şiiirin âhenkli olduğunu gösteren sıfatlar vardır. Şiiirde âhengi söz ve ses tekrarları, ritim ve doğal söyleyiş sağlar. Tezkirelerde âhenkli şiiirler selîs, selâset, mevzûn, âbdâr, güzîn vb. sıfatlarla nitelenir.

Anahtar kelimeler: Şiiir, şair tezkireleri, âhenk, sıfat, terim, selîs, âbdâr

ABSTRACT

The authors of tezkire evaluate the poets and their poems by using some words. Among them there are some adjectives which shows that the poem is harmonious. Word and sound repetitions, rhytm and natural way of saying provide the harmony in poetry. The adjectives such as selîs, selâset, mevzûn, âbdâr, güzîn are used to describe harmonious poems in Tezkires.

Key words: Poetry, poets tezkires, harmony, adjectives, term, selîs, âbdâr

Şuarâ tezkireleri şairler ve onların eserleri hakkında bilgi veren kitaplardır. Edebiyatımızda XV. yy.ın sonlarında Alî Şîr Nevâî'nin Mecâlisü'n-nefâ'is (y.1491) adlı tezkiresi ile başlayıp XX. yy. başlarına kadar devam eden ve kırka yakın eserin kaleme alındığı bu gelenek çerçevesinde, edebiyat tarihimiz için son derece kıymetli bilgiler verilir. Çeşitli tarih kitapları ile bir kısım meslek sahiplerini konu alan hâl tercümeleleri dışında şuarâ tezkireleri bugün bile hâlâ birçok şair için tek kaynak olma özelliğini sürdürmektedir. Her ne kadar tezkirelerde kaydedilen bütün bilgi ve değerlendirmelerin doğruluğu ve tarafsızlığı tartışma konusu ise de, bu kaynaklar gerek ihtiva ettikleri biyografiler ve gerekse bu biyografilere bağli olarak verilen örnek-

ler itibariyle edebî malzemeyi bugüne taşımaya başarmıştır. Günümüzde olduğu gibi her biyografi yazarının veya eleştirmenin bir yazar veya şair hakkında bütünüyle aynı kanaat ve değerlendirmelerde bulunamayacağı da tabiidir. Diğer taraftan tezkirecilere ait bu görüş ve yorumlar, bir bakıma Osmanlı şiiirine devrin eleştirmenlerinin bakış tarzını ortaya koyar.

Tezkirelerde hem şairin edebî kişiliği hem de şiiirleri için pek çok değerlendirme sıfatı kullanılır. Bu sıfatların sözlük anlamlarına bakarak neler kastedilebileceği konusunda bir şey söylenebilirse de, devrinin birer sanat ve eleştiri sözcüğü olarak bunların bugünkünden az çok farklı, çağının edebî-estetik bilgi, kültür, düşünce ve anlayışlarından kay-

* Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

naklanan kendine özgü bir anlam taşıdıkları da muhakkaktır. Ancak tezkireler birer bilgi veya nazariyat kitabı olmadığı için, bu konularda tezkirecilerce yapılmış bir tanımlama veya aydınlatıcı açıklamalara rastlanmaz. Tezkirelerde bu konularda rastlanabilecek bilgi veya açıklama, ancak, kullanım yeri, sebebi, vesilesi ve özellikle belirli şiir parçalarının somut eleştirisi dolayısıyla belirecek bir takım ipuçlarından ibaret kalmaktadır (Tolasa 1983: 364).

Bu makalede, XVI.yy.da Anadolu sahasında yazılmış Heşt Behişt (Sehî Bey, y.1538); Tezkire-i Şuêarâ (Latîfî, y.1546); Meşâeirü's-şuêarâ (Âşık Çelebi, y.1568); Gülşen-i Şuêarâ (Ahdî, y.1593); Tezkire-i Şuêarâ (Beyânî y.1597); Künhü'l-Ahbâr (Gelibolulu Âlî, y.1598)'m tezkire kısmı üzerinde duruldu ve söz konusu eserlerdeki şiirin âhengini gösteren sıfatlar değerlendirmeye tabi tutuldu.

Bu çalışma, henüz başlangıç safhasında olduğu için dar bir alanla sınırlandırıldı. Daha sonra, bütün tezkireler ele alınarak karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılacak ve bu sıfatların -en azından bir kısmının- terim olup olmadıkları belirlenmeye çalışılacaktır.

Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi, Ahdî, Beyânî ve Gelibolulu Âlî'nin Tezkirelerinde şiir değerlendirmelerinde kullanılan 295 adet kelime veya kelime grubu tespit edildi. Aynı manaya geldiği düşünülen sıfatlar bir grupta toplandı¹. Bu sayı diğer tezkireler tarandığında daha da artabilir. Bu kelimelerin/sıfatların hepsi olumlu ifadeler değildir. Ancak, olumsuz olanlar yani şiiri kötüler mahiyetteki ifadeler çok azdır.

Tezkire yazarları söz konusu sıfatları daha çok şairin edebî kişiliğini ya da şiir gücünü belirtirken kullanırlar. Şiir örneklerinden hemen önce şiiri tavsif edecek şekilde yazılmış sıfatlar daha azdır. Bu sebeple örneklerle pekiştirerek bir değerlendirme yapabilmek güçleşir.

XVI. asır tezkirelerinde âhengi belirten sıfatlara geçmeden önce Divan şiirinde âhenk üzerinde kısaca duralım: Şiir, dilin en üst seviyede kullanıldığı bir ifade biçimidir. Malzemesi dil olan şair, hislerini ve düşüncelerini en güzel biçimde ifade edebilmek için dilin bütün imkânlarını sonuna kadar yoklamak ve kullanmak zorundadır.

Bilindiği üzere Divan şiirinde hatta süslü nesirde “hakim olan, söylenen şey değil, söyleyiş tarzıdır”. Bu edebiyatta, sanatkâr bir ölçüde imkânları hazır bulur, bu hazır malzeme üzerinde yoğunlaşır ve eserine üslûbunun damgasını vurabildiği nispette şair olurdu. Şüphesiz bu zor bir iştir. Çünkü, “bir yazarın özelliğini ele aldığı konudan çok, onu ele alış, işleyiş ve ifade ediş tarzı tayin eder. Her devrin ortak bir dili olduğu gibi, ortak bir üslûbu da vardır. Divan şairlerinin dil ve üslûbu birbirine benzer. Buna devir üslûbu diyoruz”(Kaplan 1987:433)

Klâsik Edebiyat konusunda pek çok olumsuz eleştiri yapılmasına rağmen, onun gerek şiirinde, gerekse nesirindeki ses unsurları yani âhengi konusunda her zaman olumlu görüşler ileri sürülmüştür. Divan şairleri (hatta yazarları) kelimelerin ses değerlerinden azamî ölçüde faydalanmışlardır.

Peki âhenk/âheng nedir? Âhengi sağlayan unsurlar nelerdir? Âhenk, bir bütünü teşkil eden parçaların veya unsurların estetik ölçüler içinde birbiriyle uyuşması anlamına gelen, çeşitli ilim ve sanat dallarında kullanılan terimdir. Edebiyat terminolojisinde âhenk, üslûbun bir niteliği olarak şiir ve nesirde kelime ve cümlelerin, âdetâ bir musikî tesiri yapacak şekilde ardarda getirilmesiyle sağlanan uyumdur (Macit 1996:15).

Âhengi oluşturan unsurlar söz tekrarları (birli söz tekrarlarından-beşli söz tekrarlarına kadar); ses tekrarları (paralelizm,armoni); ritim (vezin, kafiye ve redif)dir. Ayrıca, rahat ve doğal söyleyiş tarzı da âhengi sağlayan, dolayısıyla şi-

iri çekici kılan unsurlardandır. Konuşma dilinden, konuşma dilindeki kalıplaşmış unsurlardan faydalanılarak doğal söyleyiş yakalanabilir.

Divan şiirinde *âhenk* kelimesi metin içinde bazen sözcük anlamıyla ama daha çok musikî terimi olarak geçer. Şu beyitlerde musikî icrasında ortaya çıkan nağmeye eşlik etmek suretiyle oluşturulan uyumdan söz edilmektedir:

Mutrîb eger sâz eyleye nevrûzda âgâz eyleye

Güyende şeh-nâz eyleye zengûle tut âhengi sen
Şeyhî

Ruhlarun medhin ser-âgâz etdi Bâkî bâgda

Düşdiler hep yanına bülbüller âheng etdiler

Bakî

Ayrıca, Divan şairleri gazellerin bilhassa makta beyitlerinde kendi şiir görüşleriyle ilgili kullandıkları mevzûn, selîs, selâset ve fesâhat gibi kavramlarla şiirin ritmini sağlayan ölçüye, sözün âhenk ve akıcılığına işaret ederler (Tolasa 1982:14-46).

Necâtî bahr-ı eşêârın nedendir pür-güher böyle

Selâsetde letâfetde hemânâ bir akar sudur

Necâtî

Dil çeşme-i belâgat ana lûledür kalem

Âb-ı zülâli şiër-i selâset-şîêârdur

Bakî

Tezkirelerde âhenk bildiren sıfatlara gelince, bu çalışmada ele alınan tezkirelerde bir şiirin âhenkli olduğu *selis*, *selâset*, *mevzûn* kelimeleriyle belirtilir. Bu sıfatlara *edâ* ve *elfâzı* dahil edenler de vardır (Macit:1996). Ancak, örnek şiirlerden hareketle *edâ* ve *elfâzı* âhenk bildiren bir sıfat olarak göremedik.

XVI. yy.da Anadolu sahası Türk Edebiyatının ilk tezkire yazarı olan Sehî, selâset ve selîs kelimelerini kullanmasına rağmen bu sıfatlarla nitelenen hiç örnek almamıştır. *Ahmed Paşa: Fasîh ve belîğ şâirdir. Bunun şiirinde olan selâset ve letâfet bir şâirin dahi şiirinde yok* (Sehi Bey: 38) gibi örnekleri çoktur. Sehî, şiir örneklerini ya hiç bir sıfatla tavsif etmez ya da *meşhûr*, *güzel*, *mu-*

hayyel, *mevize* vb. kelimelerle verir. Latîfi selîs sıfatı olumlu ve olumsuz değerlendirmelerde kullanılır, ancak Sehî'de olduğu gibi sadece şairin şiirini överken sarfeder. Selâset sıfatına ise rastlanmamıştır. Beyanî Tezkiresinde, selîs ve selâset sıfatları şiir değerlendirmelerinde geçer. Künhü'l-ahbâr'da ise selîs'i göremedik. Selâset de olumsuz değerlendirmelerde *selâset eksikliği* şeklinde zikredilir. Âşık Çelebi ve Ahdî bu sıfatları daha çok şairin şiiri için kullanmalarına rağmen örnek aldıkları birkaç şiiri değerlendirirken de yazmışlardır.

Selîs-selâset: Bu sıfatların sözlük manaları *akıcı*, *düzgün* ve *akıcılık* demektir. Âşık Çelebi'nin bu sıfatları sözlük manalarında ele aldığı düşünürüz. Selîs ve selâset, şiirin genel durumu için olduğu kadar, sadece kelimeleri veya edası için de kullanılmıştır. Bundan hareketle bu tabirlerin şiirin sadece şekli için niteleyici sıfatlar oldukları söylenebilir. Bidârî'nin şu matla'ı selîs olarak nitelendirilir:

Göz göz itdüm cism-i zârî nâvek-i dildârdan

Ser-be-ser çeşm oldum ammâ toymadum dildârdan

Bu beyitte *göz göz etmek* deyimindeki tekrarlar, gözle aynı manaya gelen *çeşm* ve *didâr* kelimelerinin ardarda sıralanması, iki mısram da *göz göz* ve *ser-be-ser* gibi kelime tekrarlarıyla başlaması Çelebi'nin beyti selîs bulmasını sağlamış olmalıdır. Âşık Çelebi gibi Âlî'nin de selîs ve selâset kelimeleri ile nitelendirdiği aşağıdaki şiirin *gör-* fiili ve *göz* ismi etrafında odaklandığı dikkati çeker. Künhü'l-ahbâr'da, *Visalî: ... Necâtî gazellerine binâen kendü şi'rinüer. Künhü'l-ahbâr'da, ulmasını sağlamış olmalıdır*

Nazm:

Gözlerümdür güzelüm gözünü cân ile seven

Göze göster gözünü gözden ırag olma igen

Görmek olmaz iki gözüm gibi güzeli velî

Görmüşem göz seni gördükde iki gözümü ben

(İsen 1994: 169).

Fuzulî'nin şu kıt'ası da Âşık Çelebi'ye göre şarâb-ı hoş-güvâr gibi selîs ve âbdâr'dır.

*Güyyâ bu çeşme bir sakka durur
Râh-ı Hakda teşne eyler cüst u cû*

*Lülesi anun dehdür su dili
Dil döker her kimse olsa rû-be-rû*

*Su gibi ezberlemiş okur revân
Mâcerâ-yı dehri her dem sû-be-sû*

*Önine kim gelse dir târih için
Hüseyn ile Hasan eşkına su*

Bu tarih kıtasında çeşmenin susayanlara su dağıtan bir sakaya benzetilmesi, *cüst-u-cû*, *rû-be-rû*, *sû-be-sû* kafi-yeleriyle suyun adeta çeşmeden âhenkle şırl şırl akışının hissettirilmesi yani mana ile şeklin uyumu, *dil dökmek* ve *su gibi ezberlemek* deyimlerinin ifadeyi zenginleştirmesi şiiri akıcı kılmıştır.

Selâset (-eş'âr, -şi'âr,-nümâ), selîs (-i dilkeş, -zibâ), Ahdi'de de acıcılık manasındadır. *Mehemmed Paşa: El-hak selâset-i eşeâr ve letâfet-i güftârları mâ-i cârîvâr bir mertebede selîs ü revân ve mahsûr-ı çeşme-i hayvândur*. Hükmi'nin şu üç beyti de selîs-i zibâ'dır:

*Tıfl-ı dil kaddin görüp 'ışka elifden başladı
Rabbi yessir lâ tüassri Rabbi temmim bi'l-hayr*

*Gam u gussa elem hicrân figân u mâtem ü hasret
Bişirdi bagrumu cânâ kebâb îdi yidi zahmet*

*Nael kesdüm bedende hemçü kamer
Tabıku'n-naeli bi'n-nael didiler (Solmaz 1995:163-164)*

Bu beyitlerin ikisi Gelibolulu Âlî'nin Kühü'l-ahbâr'ında da geçmektedir. Ancak Âlî beyitleri *güzide* olarak tavsif etmektedir (İsen 1994:302).

Mevzûn kelimesi sadece Ahdi'de vardır ve şiir örneği mevcut değildir. *Şemsî-i Divânî: Farsî gazelleri bi-hadd ü*

bi-ma'nâ edâları lâ-yuèaddur. *Ahyânen nazmında bir mısraè yahud bir beyt-i mevzûn u maenâ bulunursa şüphe vü şâyibe yok ki anı gayrden sirkat itmiş* (Solmaz 1995:146).

XVI. asır tezkirelerinde *Edâ ve elfâz* şiir değerlendirmelerinde geçmez. Adı geçen tezkirelerde, *selîs*, *selâset*, *mevzûn* kelimeleri dışında başka sıfatlar da âhenge tam örtüşme bile âhenge yakın manada kullanılır. Bunlardan bazıları *âbdâr*, *güzîn*, *güzide*, *ceste*, *garrâ*, *nefis*, *hûb*, *latîf*, *letâfet-şîeâr*, *fesâhat*, *zarîf*, *nazikâne* ve *rakîk*'tir. Bu sıfatlar içinde anlam olarak diğerlerinden daha farklı olduğu için âbdâr üzerinde durmak istiyoruz.

Âbdâr'ın sözlük manası sulu, taze; parlak; sağlam vücutlu; nükteli; zarif, güzel; hoş; su veren hizmetçi'dir. Tespitlerimize göre âbdâr sıfatı selîs veya selâset kelimelerinden biraz daha geniş anlamda kullanılmış olmakla beraber âhengi belirten sıfatlardan biridir. *Âbdâr*, orijinal söylenmiş ifadeler için de kullanılır.

*Talîbâ saèy-ı belîg it küy-ı yâre vargör
Cânı cânâne virüp terk eyle yogı varı gör*

*Küy-ı dil-berden geç ey zâhid kemâle tâlib ol
Ârzû-yı cenneti ko cehd idüp didârı gör*

*Çeşm-i dil-ber hışm ile uşşâkı katl eyler dime
Mürdeler ihyâ iden lael-i Mesih-âsarı gör*

*Zülf-i dil-ber halka halka rûy-ı yâr üzre yatur
Ser-te-ser kulmuş ihâtâ genc-i hüsnî mâri gör*

*Zehr-i kahrından ne gam 'uşşâka aedânun dilâ
Lutf eyle e'Âşıkâ şîrîn şeker-güftârı gör*

*Şâh-ı ışk emrin koyup gel 'akla uyma ey Selîm
Şahne buyruğı nedür hükm eyle sen hünkârı gör
(Kılıç, 1994:CXXXIV)*

Şiirde gör redifi, *cânı-cânâne/ cennet-cehd/ hükm-hünkâr/ uşşâk-şîrîn-şeker* gibi aynı sesleri barındıran kelimelelerin ardarda kullanımı, bir başka deyişle

asonans ve aliterasyonlar, *halka halka*, *ser-te-ser* gibi kelime tekrarları, zincirleme tamlamaların olmaması gazeli akıcı kılmış. Şiirde *l* (17), *r* (26), *â* (14)kere kullanılmıştır. *L/r* akıcı seslerdir. *Â* da akıcılığı destekler. Şiirin redifi olan *gör* fiilindeki *r* sesinin de akıcı bir ses olması bu tavsifte etkili olabilir. II.Selim'in bu gazelinin son beyti için Beyânî de *âbdâr* der.

Âhdî'de de *abdâr* denilen şiirlerde aliterasyonun hakim olduğu görülmektedir. *R* sesinin çok geçtiği aşağıdaki şiirde aliterasyon önemli bir âhenk unsurudur. Bu örnekte gördüğümüz ikinci bir husus da benzetmeye esas olan unsurun şiir içinde geçmesidir: *gazel-i âbdâr, mâ-nend-i dürr-i şehvâr*.

Izârî:

Bu gazel-i âbdâr dahi mânend-i dürr-i şehvâr anlarundur.

*Girmedî silsile-i 'ışka çü dürr-i şâhvâr
Depesini delerek katdı katâre leb-i yâr*

*Sine sadrına geçürse yiridür nâvekinî
Gözünü açdı gördi bu zahm-ı ten-i zâr*

*Almaz zerre-i hâk-i rehini çehremden
Kurî yire akıdur yaşını çeşm-i dür-bâr*

*Aldanup bâd-ı seher öykünür imiş ruhuna
Dedanup bâd-ı seher öykünür imiş ruhuna
Dürr-i dendâni peyâmın sadef-i deryâdan
Tatlu diller döker almaga èlzârî enhâr*

âbdâr denilen bir başka gazelde de *d* ve *r* seslerinin hakimiyeti ve tenâsübün yoğunluğu dikkat çeker.

Meşâmî Bey'in şiirlerinden ses benzerliğine dayalı bir gazel seçilir. Bu şiir de *âbdâr* olarak nitelendirilmiştir. Örnekte *dükene* redif olarak tekrarlanırken kafiyedeki *-ân* hecesi ve şiirin tamamındaki *k* ve *g* seslerinin tekrarı şiirde âhengi sağlayan husus olmuştur. *Meşâmî Beg: Mâsadak-ı güftâr bir gazel-i âbdâr...*

*Boşala kîse-i hân kâse-i eummân dükene
Ne gam-ı dil ne nem-i dîde-i giryân dükene*

*Şol kadar arayayın şâhid-i maksûdumî kim
Cüst ü cûda talebüm rahşına meydân dükene*

*Çekmezem gam çekerem çeşmüme hâk-i kademün
Eğer ey nûr-ı basar kuhl-ı Sifâhân dükene
Dîdeden hân-ı ciger olmaya bir dem hâlî
Bahrler berr olsa deryâ-yı firâvân dükene
Gide mi fikr-i leb-i yâr Meşâmî dilden
Kândan hiç ola mı lael-i Bedehşân dükene(Solmaz
1995: 98-99,100)*

Gelibolulu Âlî'nin şu beyitleri de *âbdâr*'dır. Beyitlerde ilk dikkatimizi çeken *tâze* ve *tâzeler* kelimelerinin tekrarıyla, *hâtır* yıkılmak, *gönlü harap olmak*, *hâtır gönül bilmemek*, *eski derdini tazelemek* gibi deyimlerin kullanılmasıdır. Yine *a* ve *e* seslerinin tekrarı, *tâze* kelimesinin *yeni*, *yenilemek* ve *genç* manalarının birlikte zikredilerek anlam zenginliğinin sağlanması da beyitleri âhenkli, akıcı ve orijinal kılmıştır.

*Yıkıldı hâtırım gönlüm harâb oldu o gül bilmez
Yine cevr itmek ister tâzedür hâtır gönül bilmez*

*Tâze dilber sevse âşk eski derdin tâzeler
Tâzeler keyfiyyetin erbâb-ı ışkun tâzeler(Solmaz
1995:103)*

Âlî'de Meşâmî'nin yukarıda zikrettiğimiz *dükene* redifli gazelinin *âbdâr* olduğunda Âhdî ile hem-fikir. Ancak Âlî gazelin 4 beytini almıştır. Âlî'nin *âbdâr* dediği diğer örneklerde de beyitlerdeki ses tekrarlarıyla âhengin sağlandığı görülüyor. Künhü'l-ahbar'ın Emrî Çelebi maddesinde Âlî'nin *abdâr* olarak tavsif ettiği bir beyitte de *-r/-â* sesinin aliterasyonunun yanında *içer* yüklemi ve *cüybâr* ismi geçmektedir:

*Bimâr olup harâret-i rûz-ı bahârdan
Her bir dıraht şerbet içer cüybârdan (İsen
1994:196)*

Sehî ve Latifî'de bu sığata rastlayamadık.

Bu çalışmanın sonuçları şöyle sıralanabilir: Tezkirelerde *âhenk* kelimesi doğrudan doğruya şiir değerlendirmesinde kullanılmaz, yerine âhengi karşılayabilecek sıfatlar tercih edilir.

Şairin üslûbu, edebî kişiliği veya şiiri değerlendirilirken aynı anda birden fazla sıfat kullanılabilir. Fuzûlî'nin yukarıda örnek olarak verdiğimiz tarih manzumesi için, hem selis hem de âbdâr denilir. Tezkirelerin pek çoğu, orta ya da süslü nesir dediğimiz secili nesre örnek teşkil ettiğinden, bu kelimelerin değişmesinde secinin payı da vardır. Secili ifadeleri tercih eden tezkire yazarı, kelime hazinesinin zenginliğini, sanatlı ifadedeki başarısını göstermeye de çalışmıştır.

Bu makalenin amacı Divan şiirinde âhenkten yola çıkarak, tezkirelerde şiirin âhenkli olduğunu belirten sıfatları tespit etmek ve yazarın bu şiiri için âhenkli dediğini ortaya koymaktır. Bu noktadan hareketle nihai hedefimiz bu sıfatların terim olup olmadıklarını belirlemektir. Ancak, ele alınan 6 tezkirede yazarların aynı şiir için aynı sıfatta hem-fikir oldukları görülmez. Tezkirecilerin ikisi aynı şiir için aynı sıfatı kullanırlar. Tam ve kesin bir hüküm vermek, henüz çok erken ama şu anki kanaatimiz, *selis* ve *selâset*'in terim olmadığı yolundadır. Çünkü, *nefis* ya da *hûb* denilen bir şiirle adı geçen sıfatlarla tavsif edilen bir şiir karşılaştırıldığında gerek şekil, gerekse anlam açısından kesin bir ayrılık görülmemektedir. Yine, yukarıda geçen Bidârî'nin bir beyti için Âşık Çelebi'nin *selis*, Âlî'nin *meşhûr* demesi; Ahî'nin *selis-i zibâ* dediği beyitler için Âlî'nin *güzide* sıfatını uygun bulması *selis* için ayırt edici verilerin olmadığına delildir. Âbdâr'ın selis ve selâsetten biraz farklı olarak âhenkli şiir yanında, orijinal bir söyleyiş için de kullanıldığını, dolayısıyla ve bu haliyle terimleşmeye yakınlaştığı söylenebilir.

Başlangıçta söz tekrarlarına ve sanatlarına daha fazla yer vererek şiirde âhengi sağlayan Divan şairlerinin daha sonraki dönemlerde ses tekrarlarına itibar ettikleri görülür. Şeyhî, Ahmed Paşa ve Necatî'nin söz tekrarlarına ve sanat-

larına düşkünlükleri Bakî ve Nefî'de yerini ses tekrarlarına ve ritmik unsurların başarılı bir biçimde kullanımına bırakır. Bu noktadan hareketle acaba tezkire yazarları (bir manada o devrin edebiyat eleştirmenleri) bu hususa dikkat ettiler mi? sorusuna da tezkirelerdeki âhenkli denilen şiirler kronolojik sırayla incelenirse, cevap bulunabilir düşüncesindeyiz. Ayrıca, çalışmamızın başında sözünü ettiğimiz diğer sıfatların da terim olup olmadıklarını belirleyebilmek için tezkirelerin fişlenmesi ve şiirlerin tek tek karşılaştırılması gibi bir çalışmanın zorunluluğu âşikârdır.

Kaynaklar

- Isen, Mustafa, Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara
- Kaplan, Mehmet, Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, İstanbul.
- Kılıç, Filiz, Meşâîrî's-Şu'arâ, İnceleme-Tenkitli Metin, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Ünv., Sosyal Bilimler Ens., Ankara.
- Macit, Muhsin, Divan Şiirinde Âhenk Unsurları, Akçağ Yay., Ankara.
- Sehî Beg, Heşt Behişt, İnceleme-Metin-Varyantlar Dizin, Haz.: Haluk İpekten, Günay Kut, Mustafa Isen, (Teksir).
- Solmaz, Süleyman, Gülşen-i Şu'arâ, İnceleme-Tenkitli Metin, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Ünv. Sosyal Bilimler Ens. Ankara.
- Tolasa, Harun, Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri, Ege Ünv., T.D.ve Ed. Araştırma Dergisi I, İzmir.
- Tolasa, Harun, Sehî, Latiff, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16.yy.da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I, Ege Ünv. Yay., İzmir.

NOTLAR

- ¹ Bu sıfatlar ayrı bir çalışmada değerlendirilecektir. Ancak, bir fikir vermesi açısından bir kaç zikredildi: aelâ, ârifâne, bîkr, bî-bedel, dervişâne, dil-keş, dil-pezir, garrâ, hayâl-âmîz, hâs, levendâne, mestâne, pür-nikât, rasih, şütür-gürbe, zarif, zevk-bahş vb.